

YENİ UYGUR TÜRKÇESİNDE -vät-, -(i)vät-, -(u)vät-, -(ü)vät- YAPISI, GELİŞİMİ VE ANLAMI ÜZERİNE

Mustafa YILDIZ*

ÖZET

Yeni Uygur Türkçesinde zarf-fiil ekleriyle kurulan birleşik fiil yapılarının bazılarında esas fiille, bu fiile bağlanmış olan yardımcı fiilin birtakım ses hadiseleri sonucunda kalıplaştığı şekiller ortaya çıkmıştır. Bu yapılardan birisi de -vät-, -(i)vät-, -(u)vät-, -(ü)vät- şeklindedir.

Bu tür şekillerde birleşik fiili meydana getiren esas fiil, zarf-fiil eki ve yardımcı fiili birbirinden ayırt etmek güçleşmektedir. Söz konusu yapıda yer alan yardımcı fiil hakkında da böyle bir belirsizlik vardır. Kaynakların bir kısmında bu yardımcı fiilin et- “yapmak, etmek”, at- “atmak, fırlatmak” bir kısmında da ävät- “göndermek” fiili olabileceği belirtilmiştir.

Bu yazıda, söz konusu şeklin hem ses hem de anlam bakımından değerlendirildiğinde “-(I)p ävät-” yapısından kalıplaştığı ortaya konulmuş ve bu yapının ifade ettiği anlamlar üzerinde durulmuş; yine aynı ölçülerle diğer görüşlerin izaha muhtaç taraflarına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik fiil, Yeni Uygur Türkçesi, yardımcı fiil, esas fiil, kalıplaşma.

ABSTRACT

Figures which became stereotyped as a result of some voice occurrences of auxiliary verb compound with main verb and in some compound words that constructed with gerunds have appeared in Neouighur Turkish. One of these structures is -vät-, -(i)vät-, -(u)vät-, -(ü)vät- form.

It becomes difficult to distinguish the affix of gerund, auxiliaries and main verbs which comprise the compound verb in these forms. There is such an indefiniteness about the auxiliary verb that takes part in mentioned structure. It is mentioned that this auxiliary verb can be in the form of et- “yapmak, etmek”, at- “atmak, fırlatmak” and ävät- “göndermek”.

In this article, while the mentioned form is evaluated in point of both voice and meaning, it is brought up that mentioned form becomes stereotyped from “-(I)p ävät-” structure and the meanings of this structure have been dwelt on; again by the same dimensions, the weak parts, which need to be explained, of other views attracted attention.

Keywords: Compound verb, NeoUighur Turkish, auxiliary verb, main verb, become stereotyped.

1. Giriş

Yeni Uygur Türkçesinde her iki tarafı da fiilden oluşan birleşik fiil yapılarının bazılarında birtakım ses hadiseleri sonucunda kalıplaşmalar meydana gelmiştir. Bu tür birleşik fiil yapılarında esas fiille yardımcı fiili ve bu iki unsuru birleştiren zarf-fiil ekini ayırt etmek güçleşmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan yapılardan biri de -vät-, -ivät-, -üvät- yapısıdır. Birleşik fiilden daha çok bir ek görüntüsünde olan bu yapıda yer alan yardımcı fiilin kökeni hakkında Yeni Uygur Türkçesi ile ilgili kaynaklarda çeşitli görüşler vardır. Biz bu yazıda mevcut kaynaklardaki bu görüşlerden hareketle -vät-, -ivät-, -üvät- yapısının açılımı ile ilgili düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

* Dr. Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

2. -vāt-, -(i)vāt-, -(u)vāt-, -(ü)vāt- yapısı ile ilgili görüşler

Hamit Tömür, söz konusu yapıda yer alan yardımcı fiilin, isimleri fülleştiren *ät-* “kılmak, yapmak” yardımcı fiili olmadığını belirtir. O, *yezivāt-*, *yasivāt-* gibi birleşik fiil yapılarında yer alan yardımcı fiilin *tamak ät-* birleşik fiilindeki *ät-* yardımcı fiili olmadığını söyler ve Uygur Türkçesi gramerlerinde bu fiilin aslının *ät-* “kılmak, yapmak, etmek” olduğu yönündeki görüşlere de katılmaz. Tömür, -*vāt-* şeklinde eklenmiş birleşik fiil yapılarının anlamlarını dikkate alarak söz konusu yardımcı fiilin bazen *taşla-* yardımcı fiili ile aynı anlamı ifade eden bir başka fiil olduğunu belirtir. *küliivätti* (*küliip taşlıdi* “güldü, gülüverdi, gülme işini bir anda yaptı”) vb. Yine Tömür, *ät-* fiilinin yerine Turfan şivesinde *at-* fiilinin kullanıldığını söyler ve sadece şu örneği verir: *küliivatti* vb. (Tömür 1987: 408-409).

Emir Necip ise söz konusu yapıda yer alan yardımcı fiilin *ävät-* “gönder-“ fiilinden eklediğini belirtir. *küldürüp ävätti* < *küldürivätti*, *urup ävätti* < *uruvätti* vb. (Nadzhip 1971: 108). Tömür, bu görüşün de bir temeli olduğunu söyler ve pek çok Türk yazı dilinde *ävät-* “göndermek, ” fiili ile aynı anlamda *yiber-* fiilinin kullanıldığını işaret eder (Tömür 1987: 409).

Yine *Hazırkı Zaman Uygur Tili Asaslari* adlı eserde de *ävät-* fiili Yeni Uygur Türkçesindeki yardımcı fiiller arasında zikredilmiştir (Abihan 1985: s. 117-118).

Şimdi sırasıyla yukarıdaki görüşleri değerlendirelim. Yeni Uygur Türkçesi metinlerinden taramış olduğumuz, *ketivätip* < *ke-ti-ve-tip* “gidip, gidiverip”, *küliivätti* < *kü-lü-vät-ti* “güldü, gülüverdi”, *böliivätti* < *bö-lü-vät-ti* “birden böldü”, *elivät* < *e-li-vät* “al, alıver” vb. örneklere bakıldığında bu yapının Tömür’ün belirttiği gibi anlam bakımından *taşla-* yardımcı fiilinin esas fiile yüklediği “tezlik, bir anda olup bitme” gibi anlamlar ifade ettiği görülmektedir. Yani fiilin *ät-* “kılmak, yapmak” yardımcı fiili ile ilgili olarak herhangi bir anlam benzerliği bulunmamaktadır. Ancak, Tömür’ün ikinci görüşünün tartışılabilir olduğu ortadadır. Tek bir örnekten (*küliivätti*) hareketle söz konusu fiilin aslının *at-* olduğunu söylemek çok da isabetli olmasa gerek. Bunun yanında *at-/ät-* iki şekil arasındaki fonetik farklılığın sebebi de izah edilmelidir. Ayrıca Tömür’ün vermiş olduğu *küliivätti* örneğindeki yardımcı fiilin *at-* fiili değil *yat-* fiili olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. *küliivätti* < *kül-ü-p yat-ti* < *kül-ü-(p)v (y)at-ti* < *küliivätti*. Dolayısıyla Tömür’ün bu görüşü izah edilmeye muhtaçtır.

Emir Necip ise *-vāt-* yapısının, *ävät-* fiili ile *-p* zarf-fiil ekinin birtakım ses hadiseleri sonucunda kalıplaşmasıyla meydana geldiğini belirtir. Ama bu yapının hangi fonetik olaylar sonucunda bu hale geldiğini izah etmez (Nadzhip 1971: 108). Bu görüş, hem fonetik olarak hem de anlam bakımından değerlendirildiğinde Tömür’ün görüşüne göre daha izah edilebilir bir durumdadır.

ävät- fiili, *Uygur Tiliniñ İzahlık Lugiti*’nde “bir yerden ikinci bir yere insan göndermek; herhangi bir şeyi bir başka yere bir vasıta ile yollamak, sevk etmek” anlamlarına gelmektedir (UTİL 1999: 97). Emir Nadzhip, bu fiilin “göndermek, sevk etmek” anlamının dışında, “çabucak bitirivermek, halletmek” anlamının olduğunu da belirtir (Nadzhip 1971: 108). Bu fiil aynı anlamda KB’de de

geçmektedir.¹ Bu da -vât- şeklinde ekleşmiş yapıda yer alan yardımcı fiilin *ävât-* yardımcı fiili olabileceği kanaatini oldukça kuvvetlendirmektedir. Çünkü -vât- yapısının yer aldığı birleşik fiil yapılarında genel olarak tezlik anlamı hâkimdir.

Bu görüşü destekleyen bir başka nokta ise Eski Türkçe döneminde -U zarf-fiil eki ile kullanılan *ıd-* “göndermek”²; *ıdu ber-* birleşik fiil yapısından kalıplaşarak ortaya çıkan ve hem -A;ɣ hem de -p zarf-fiil eki ile birlikte kullanılan *yiber-* “göndermek, sevk etmek” tasvir fiilinin Çağatay Türkçesi³ ve sonrasında ortaya çıkan çağdaş Türk yazı dillerinin⁴ pek çoğunda kullanılmasına rağmen Yeni Uygur Türkçesi metinlerinde ve sözlüklerinde bulunmamasıdır. Bu ipuçları fiilin anlamıyla ilgili olanlardır. Bir başka bakış açısı da fonetik yönden oluşturulabilir.

Fonetik açıdan bakıldığında da -vât- yapısının “-p *ävât-*” yapısından kalıplaşmış olduğu Türk dilindeki ses hadiseleriyle rahatlıkla açıklanabilir durumdadır. Örneklerden hareketle bu durumu daha belirgin bir hale getirebiliriz. Mesela: *basturvât-kän* < *bastur-u(p)v ävât-kän* “bastıran”, *ölvürüvetip* < *ölvür-ü(p)v ävât-ıp* “öldürüverip”, *kömvüvetinlar* < *köm-ü(p)v ävât-inlar* “gömüverin”, *elivât* < *el-i(p)v ävât* “al, alıver”, *külvüvätti* < *kül-ü(p)v ävât-ti* “gülüverdi” vb.

Örneklerden de açıkça görüldüğü gibi -p zarf-fiil eki iki ünlü arasında kaldığı için tabii olarak *p>b>v* değişimine uğrar. Bunun sonucunda aynı seslerin tekrarı söz konusu olur. Ortaya çıkan bu durum söyleyişi zorlaştıracığı için tabii olarak benzer hecelerden birinin düşmesi sonucunda da -vât- yapısı ortaya çıkar.

3. *ävât-* fiilinin tasvir fiili yapılarında yardımcı fiil olarak kullanımı

ävât- (-vât-) tasvir fiili, Uygur Türkçesinde esas fiile sadece -p zarf-fiil eki ile birlikte bağlanmaktadır. Ünlü ile biten fiillere doğrudan -p şeklinde, ünsüzle bitenlere ise uyuma göre araya /i/, /u/, /ü/ bağlantı ünlülerinden birini alarak bağlanır. Bu birleşme esnasında esas fiille *ävât-* tasvir fiili arasında yer alan -p zarf-fiil eki sızıcılışarak önce /b/ daha sonra da /v/’ye dönüşür. Bu ses hadisesinin sonucunda *ävât-* tasvir fiili ile -p zarf-fiil eki birleşir ve ortaya -vât- şeklinde ekleşmiş bir yapı ortaya çıkar. Bu yüzden birleşik fiili meydana getiren zarf-fiil unsuru ile yardımcı fiil unsuru açıkça ayırt edilemez.

Bazı birleşik fiil yapılarında -vât- yapısı ek alıp, kapalı hece durumundan açık orta hece hâline gelince söz konusu hecenin /ä/ ünlüsü /e/’ye döner. *ölvürüvât-* < *öl-tü-rü-ve-tip* “öldürüverip”, *kömvüvât-* < *kö-mü-ve-tinlar* “gömüverin” vb. Çünkü

¹ *ıvıt-* “koşmak, acele etmek” , (Arat 1979: 210).; *köjülmi çökürme özyüñni avıt-başa tur maña öz tapuğka ıvıt* “Gönlünü çökertme, kendini avut; benim yanıma gel ve hizmetimde bulun.” *açığ birgü erse ıvıt terk tegür-kanın berge ursa amulluğ ödür* “İhsanda bulunurken, acele et ve çabuk ver; cezalandırmak ve dayak atmak hususunda sükünetsiz hareket et.” , (Arat 1991: 172-1551, 520-5218).

² *ıvıtı ıdu* “tamamen unuttu”, *yüvüvü ıvıtı* “tamamen yitirmiş”, *ıvıtı ıvıtı* “tamamen kaybetmiş”, (Arat 1991: 430-4277) *yagğ küv kılayın tise sen tükel, töküv ıd saw altın sunup tut sağal* “Düşmanlarını kendine ram etmek istersen, saf altın dök ve onların sakalını eline al.”, (Clauson 1972: 37)

³ *bir niçü baş kısıp yibardı* “bir nice baş kesip attı”, *Hakğ subhanehu ayta yibardı kim* “Hak subhanehu söyledi (söyleyip gönderdi) kim” (Eckmann 1996: 98-99).

⁴ *yigläb yubâr-, sözlâb yubâr-, itürib yubâr-* vb. (Schamiloğlu 1996: 159); *ayıtp jiber, alıp jiber, külip jiberdi* vb. (Iskakov 1974: 270); Bşk. *asıp ebâr-*, Özb. *berib yubâr-*, K.Kalp. *bakırıp ciber-* vb. (Yoldaşev 1965: 85).

Uygur Türkçesinde yapısında /ä/ ünlüsü bulunan kapalı heceden oluşan kelimeler ek alıp açık orta hece durumuna gelince, söz konusu hecenin /ä/ ünlüsü /e/’ye döner.⁵

Yeni Uygur Türkçesinde *ävät-* tasvir fiilinin *-p* zarf-fiil eki ile birlikte oluşturduğu birleşik fiil yapısını şu şekilde formülleştirmek mümkündür.

Esas fiil + -(I)p ävät- (-vät-)

<i>taşlivätmäñ</i>	< <i>taşli-v ävät-mä-ñ</i>	< <i>taşla-p ävät-mä-ñ</i>	“bırakıvermeyin”
<i>uñlavetiptu</i>	< <i>uñla-v ävät-iptu</i>	< <i>uñla-p ävät-iptu</i>	“uyumuş”
<i>eçivätkäñ</i>	< <i>eç-i-v ävät-käñ</i>	< <i>eç-i-p ävät-käñ</i>	“açan, açıveren”
<i>sunduruvetiş</i>	< <i>sundur-u-v ävät-iş</i>	< <i>sundur-u-p ävät-iş</i>	“kırırveriş”
<i>kömvätinlar</i>	< <i>köm-ü-v ävät-inlar</i>	< <i>köm-ü-p ävät-inlar</i>	“gömüverin”

4. -(I)p ävät- (-vät-) yapısının ifade ettiği anlamlar

Anlam bakımından *ävät-* fiilinin Eski Türkçe dönemindeki muadili olarak görebileceğimiz *ıd-* tasvir fiili, *-U* zarf-fiil eki ile birlikte esas fiildeki iş, oluş ve hareketin kesintiye uğramadan tamamlandığını bildirir.⁶ Eckmann’a göre, fiilin *ıdu ber-* < *yiber-* şekli, *-p* zarf-fiil eki ile birlikte esas fiildeki iş, oluş ve hareketin tamamlanıp bittiğini bildirir (Eckmann 1996: 98). Iskakov, *-p jiber-* yapısının esas fiildeki iş, oluş ve hareketin âniden ortaya çıkıp işlenişini bildirdiğini belirtir (Iskakov 1974: 270). Yeni Uygur Türkçesi dışındaki Türk lehçelerinde *ävät-* fiilinin muadili olarak görebileceğimiz bu fiille ilgili görüşleri dikkate alarak şimdi *ävät-* tasvir fiilinin işlevlerini tespit etmeye çalışalım.

4. 1. Esas fiildeki iş, oluş ve hareketin birdenbire ortaya çıkıp, sona erişini ifade eder. Aşağıdaki örneklerde bu anlamı görmek mümkündür.

Ovçı ularınıñ tağ käynigä ötüp ketişiniñ aldini eliş üçün dārhal tizginini koyuvetip, sol kōli bilän oq-yani, oñ kōli bilän sadaktin oqni aldı-dä, putliri bilän özeñgigä tiräcöp igärdin kötirildi vä oq uçini ovğa karitip yaniñ kirişini tarttı.

“Avcı onların dağ ardına geçip gidişinin önünü kesmek için derhal dizginini bırakıverip, sol eli ile yayı, sağ eli ile sadaktan oku aldı ve ayakları ile üzengiye dayanıp eğerden kalktı, okun ucunu ava doğrultup yayın girişini çekti.” T, 11

-Mümkün ämäş, içkiriläp kirälmäydu!-däp vaķirivätti u öziñi tutalmastin.

“-Mümkün değil, içeriye giremez! diye bağırıverdi o kendisini tutamayıp.” T, 13

⁵ *be-riş* < *bär-i-ş* “veriş”, *ke-tär* < *kät-är* “gider”, *be-rär* < *bär-är* “verir” vb. (Nadzhip 1971: 53); *kät-* < *ketiş* vb. (KTLS 1991: 1110); *yär* < *yeri*, *män* < *meni*, *äs* < *esim* vb. (Öztürk 1994: 12).

⁶ *unttu ıdu* “tamamen unuttu”, *yitürü idmiş* “tamamen yitirmiş”, (Clauson 1972: 37-38). *uğm-u ıd-* “tamamıyla yitirmek” vb. (Gabain 1988: 90).

Ahmätcanıñ pikir-hıyalını huddi oğri paylakçidäk, işikni tuyğuzmay eçip, timiskilap kirip kelgen Ma hey isimlik tuñgan bölüvätti.

“Ahmetcan’ın düşüncelerini tıpkı bir hırsız gibi, kapıyı sessizce açıp, etrafına bakınarak girip gelen Mahey isimli bir döngen (ana dili çince olan müslüman) bölüverdi.” ÄÄ, 61

Hantäñri buni añlap,

***Külüvätti** kakaklap,*

Didi: Nädä çon bolğan başı kapak canapsız,

Qulak säliñ qalmıgay bu güpiñiz cavapsız.

“Hantanrı bunu duyup,

Gülüverdi kakhaha atıp,

Dedi: Ne de büyükmüş başı ahmak değersiz,

Kulak verin, kalmayacak bu sözünüz cevapsız.”

AÖŞ, 482

4. 2. Esas fiildeki iş, oluş ve hareketin bir başkası için işlendiğini bildirir. Bu anlamıyla “-iver-” yapısına benzer.

Şu küni kaçtä apam meni türlük tatlık-turumlar bilen talқан-tökti kılıp mehman kılıvütti... Äñsi yasanduruñ idarisige apardı.

“Bu gün akşam teyzem beni çok çeşitli, güzel yiyeceklerle misafir etti... Ertesi gün güzelce giydirip kuşatıp idaresi altına aldı.” KBC, 4

-Tohta, balam, mä mañima bir bilät elivät. İkimizniñ bir caydin bolsun,-dedi.

“-Dur, balam, haydi bana da bir bilet aliver. İkimizin de bir yerden olsun dedi.” M, 211

Mundin on näççä yıl burun,

Hiliki saran kuyun-

***Eçivätkän** oşaydu,*

Bäzi konä görlerini.

“Bundan on yıl kadar önce,

Deminki deli kasırga

Açıvermişe benziyor,

Bazı köhne mezarları.” AÖŞ, 458

4. 3. Esas fiildeki iş, oluş ve hareketin tezlik içinde işlendiğini anlatır.

-Teñçä ukmidiniñma? Ular aşık-mäşuk iken, Boz Körpeş Soyagılğa elçi kirgüzimen, kizimni bermeymen desä, öltürüvetip alimen dep yürüdükmiş,-dedi.

“-Hâlâ anlamadınız mı? Onlar birbirlerine âşık iken, Boz Körpeş, Soyagil’e elçi göndereceğim, kızımı vermeyeceğim derse, hemen öldürüverip alacağım diye gidecekmiş dedi.” UHD 175

Nasir çıkıp ketivetip, cıyeniğe yollarda ebtıyat boluşni çekidi.

“Nasir birden çıkıp gidiverip, yeğenine yollarda dikkatli olması gerektiğini tembih etti.” AA, 91

Şu çağda vapadar at zähär kayturidiğan dorini ağızğa çıslap, uçkandäk çeçip kældi. U Boz Körpäşniñ alemdin ötkänlikini körüp tuyaklırida yerni oyuvätti.

“Bu sırada vefalı at zehire dönüşmüş ilacı ağızında çiğneyerek, uçar gibi saçıp geldi. O, Boz Körpeş’in âlemden geçip gittiğini görünce toynakları ile yeri oydu.” UHD 197

5. Sonuç:

Yeni Uygur Türkçesinde her iki tarafı da fiilden meydana gelen birleşik fiil yapılarının birtakım ses hadiseleri sonucunda kalıplaşması ve ekleşmesi sürecine tipik bir örnek olarak *-vät-, -ivät-, -üvät-* yapısını gösterebiliriz. Söz konusu yapıda yer alan yardımcı fiil hakkında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

5. 1. *-vät-, -ivät-, -üvät-* yapısındaki yardımcı fiilin *ät-* “yapmak, kılmak” yardımcı fiili olabileceği şekil bakımından mümkün gibi görünmesine rağmen söz konusu yapının bulunduğu fiillerin anlamı itibarıyla bu mümkün görünmemektedir. Çünkü *-vät-, -ivät-, -üvät-* yapısı ile kurulmuş fiiller, temel olarak “bir anda ortaya çıkan iş, oluş ve hareketin kısa bir süre içinde işlenip bitişini” ifade ederler. Bu bakımdan buradaki yardımcı fiil, isimleri fiilleştiren *ät-* “yapmak, kılmak” yardımcı fiilinden başka bir fiil olmalıdır.

5. 2. Tömür tarafından ortaya atılan görüş ise bu fiilin yerine Turfan şivesinde *at-* fiilinin kullanıldığıdır. Dolayısıyla bu noktadan hareketle söz konusu fiilin aslının *at-* olabileceği ileri sürülmekte ve sadece şu örneğe yer verilmektedir: *külivätti*.

Öncelikle tek örnekten hareketle buradaki fiilin aslının *at-* fiili olduğunu söylemek çok da isabetli bir görüş olmaz. Turfan şivesinde kullanılan *at-* fiilinin Yeni Uygur Türkçesi yazı dilinde hangi sebeple *ät-* şekline geldiği, üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Öte yandan *külivätti* örneğindeki yardımcı fiilin *yat-* yardımcı fiili olabileceği ihtimali de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu açılardan bakıldığında söz konusu iddianın izaha muhtaç olduğu anlaşılmaktadır.

5. 3. Yeni Uygur Türkçesinde oldukça işlek bir kullanıma sahip olan *-vät-, -ivät-, -üvät-* yapısı, “*-p ävät-*” birleşik fiil yapısının birtakım fonetik hadiseler sonucunda ekleşme sürecine girmesiyle ortaya çıkmış olan bir şekildir. *kojuvetip* < *koj-u-(p)v ävät-i-p* < *koj-u-p ävät-i-p*, *vaqirivätti* < *vaqiri-(p)v ävät-ti* < *vaqira-p ävät-ti*, *bölivätti* < *böl-ü-(p)v ävät-ti*, *mehman kilivätti* < *mehman kil-i-p ävät-ti* vb.

Bugün Yeni Uygur Türkçesinde, birleşik fiil yapısından daha çok bir ek gibi kullanılmakta olan *-vät-, -ivät-, -üvät-* yapısının gelişme seyri, bize Türk dilindeki eklerin kökeni ve gelişimi ile ilgili bir fikir vermesi bakımından da önemlidir.

KISALTMALAR

1. Kelime Kısaltmaları

- Bşk. : Başkurt Türkçesi
C. : cilt
çev. : çeviren
hzl. : hazırlayan
KKalp. : Karakalpak Türkçesi
Özb. : Özbek Türkçesi
vb. : ve benzeri

2. Kaynak Eser Kısaltmaları

- KB : *Kutadgu Bilig*
KTLS : *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*
UTİL : *Uygur Tilinin İzahlık Lugiti*

3. Taranan Eser Kısaltmaları

- ÄÄ : SÄMÄDİY, Ziya (1995), *Ähmät Äpändi*, Almuata.
AÖŞ : KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya (2000) *Abdurrehim Ötkür'ün Şiirleri*, C. I-II, İstanbul. (inceleme).
KBC : BÄHRAM, Calalidin (1994), *Käbrä Beşidiki Çüş*, Şincan.
M : SÄMÄDİY, Ziya (1984), *Mayımhan*, Almuata.
T : *Tarım*, S 1984-7, (1984), Şincan, (Dergi)
UHD : *Uygur Hälk Dastanliri*, (1991), Şincan.

KAYNAKLAR

- ABİHAN, Tohti (1985), *Hazirki Zaman Uygur Tili Asasliri*, Kaşgar.
ARAT, Reşid Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III. İndeks* (hzl. Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce), İstanbul.
_____ (1991), *Kutadgu Bilig I. Metin*, Ankara.
CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Londra.
ECKMANN, Janos (1996), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (hzl. Osman Fikri Sertkaya), Ankara.
GABAİN, A. Von (1988), *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın), Ankara.
ISKAKOV, A. (1974), *Kazırgi Kazak Tili-Morfologiya*, Almatı.
_____ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, (1991), C. I, Ankara.
NADZHIP, E. N. (1971), *Modern Uigur*, Moskov.
ÖZTÜRK, Rıdvan (1994), *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara.
TÖMÜR, Hamit (1987), *Hazirki Zaman Uygur Tili Grammatikisi-Morfologiya*, Şincan.
_____ *Uygur Tilinin İzahlık Lugiti*, (1999), (Kiskartılmisi), Şincan.
YOLDAŞEV, A. A. (1965), *Analitiçeskie formi glagola v tyurkskih yazıkah*, Moskva.